

Posudek oponenta disertační práce PhDr. Lenky Pastýříkové

„Recepce abstraktního umění v meziválečném Československu / Reception of Abstract Art in Interwar Czechoslovakia“

předkládané v roce 2021 na Katedře Ústavu pro dějiny umění – Obecná teorie a dějiny umění – Dějiny výtvarného umění FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Předložená práce se věnuje recepci českého a evropského abstraktního umění ve dvacátých a třicátých letech 20. století v Československu. Text dokresluje situaci a stav abstraktního umění v meziválečné republice, který byl doposud všeobecně znám jako „nepříznivý“, nicméně autorka se jako jediná pustila do složitě reflexe tohoto stavu a svou práci maximálně dokumentuje, proč tomu tak bylo. Nevěnuje pozornost pouze v té době nedostatečné odborné kritice, ale naopak i snahám o pozitivní prezentaci abstraktního umění ve formě publikační činnosti, výstav, veřejných promítání, přednášek apod.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Disertace Lenky Pastýříkové je velkým přínosem k recepci abstraktního umění v první polovině 20. století. Práce je postavena na soustavné a podrobné analýze dobových textů a na reflexi nejnovějších poznatků českých i zahraničních autorů věnujících se této problematice. Zvolená metoda – analýza textů – byla pro tuto práci rozhodující a určující. Velmi záslužné je rovněž zmapování výstavní činnosti či donátorství abstraktního umění jako často opomíjeného tématu. Obdivuhodné je autorčino široké rozkročení mezi abstraktní malbu, sochařství, fotografii, film, ale i kinetické umění.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Argumentační linie práce je srozumitelná. V úvodní kapitole jsou představeny základní cíle a struktura textu, kterých se autorka následně drží. Text v žádné chvíli nevybočuje z tématu vytyčeného v úvodu.

2. Formální úroveň práce

Po formální stránce je práce na výborné úrovni a čtenářsky přívětivá. Je poznat, že autorka má již za sebou publikační činnost. S odkazy na literaturu, poznámkami pod čarou je nakládáno přehledně. Jejich délka je někdy ovlivněna seznamy jmen výtvarníků, které ale autorka logicky a správně vkládá do poznámkového aparátu, aby nezatěžovaly samotný text. I přes náročné téma zaměřené na oblast abstraktního umění, které je doposud vnímáno jako divácky ne příliš vstřícné, je text Lenky Pastýříkové čtivý a srozumitelný, pouze některé informace se občas opakují.

3. Práce s prameny, literaturou a s vybraným materiálem

Už zvolením samotného tématu – recepce abstraktního umění ve 20. a 30. letech 20. století v Československu – je podle mne odvážným činem, protože pokud z této reflexe vyjmeme architekturu, výstavnictví, scénografii a design, které v první republice směřovaly k abstrakci velice rychle (více méně z politických, produktivních a ekonomických důvodů) a vysoká úroveň těchto odvětví je nepopíratelná, tzv. volná umění zůstala jaksí na okraji zájmu. Jestliže jsme zde měli slibně se rozvíjející uměleckoprůmyslové školství s osvícenými pedagogy výtvarníky, totéž se evidentně nekonalo v malbě, sochařství a fotografii, kde jen výjimečně několik výtvarníků kráčelo směrem k abstrakci.

V kapitole věnované umělcům se tak Lenka Pastýřiková logicky věnuje těmto několika výjimečným osobnostem, jejichž přínos abstraktní tvorbě byl evidentní a nejednalo se u nich jen o krátké vybočení. Mezi umělci – malíři proto vyzvedla především Františka Kupku, Františka Foltýna a Arne Hoška. Na analýze dobové kritiky prací těchto tří umělců zdárně reflektuje vztah odborné i laické veřejnosti k abstraktní malbě. Dále ji doplňuje o avantgardní hnutí Devětsil a reflektuje i jiné autory na periferii. Autorka v tomto směru pracuje vyčerpávajícím způsobem jak se zahraniční, tak českou literaturou k daným osobnostem, hnutím, skupinám a rovněž práce s dobovými prameny (kritiky, recenze, úvahy a teorie vlastních výtvarníků) jsou více než dostatečné.

Za nejpůvodnější a pro zpracování daného tématu zajisté nejnáročnější považuji část věnovanou abstraktnímu umění na výstavách. Kapitoly jsou přehledně dělené: Čeští umělci na tuzemských výstavách, Zahraniční umělci na výstavách v Československu a Čeští umělci na výstavách abstraktního umění v zahraničí. Autorka zde musela pracovat s dobovými prameny – katalogy a recenzemi výstav, což považuji za velice časově náročnou výzkumnou práci vyžadující pečlivost. V poznámkovém aparátu navíc poměrně podrobně a didakticky rozšířila povědomí o nejrůznějších zahraničních umělcích a sdruženích zasahujících do tématu abstraktního umění. Rovněž samotnému označení „abstraktní umění“ (v této podobě se u nás ustálilo až po destalinizaci) věnuje Lenka Pastýřiková pozornost a uvádí různé jazykové ekvivalenty či odchylky tohoto názvu využívané ve 20. a 30. letech 20. století v souvislosti s kritikou, kteří toto umění vnímali a reagovali na ně většinou negativně. Důležitou roli pro porozumění historii recepce abstraktních děl hraje právě reflexe dobové kritiky, kterou se autorka i přes její převládající negativní ráz snažila obdivuhodně probít. V tomto směru je pro práci přínosem, že se soustředila přednostně na texty několika významnějších osobností, jako byli František Kovárna, Antonín Matějček, Václav Nebeský či Karel Teige, jejichž práce i přes negativní vyznění obsahovaly určitý racionální základ a často i snahu o pochopení (viz kapitola věnována Františku Kovárnovi a jeho teoriím o ornamentu). V souvislosti s ornamentem si autorka také všímá problematiky rozporu mezi k abstrakci směřující architekturou, uměleckým řemeslem a tzv. volným uměním.

4. Vlastní přínos

V práci spatřuji několik přínosů, především je to zmíněná vysoce časově náročná práce s dobovými prameny a literaturou, které autorka využila k rekonstrukci výstavní činnosti zaměřené na propagaci abstraktního umění a v návaznosti na to mapování účasti samotných

umělců (českých i zahraničních) směřujících k abstrakci na nejrůznějších výstavách u nás i v zahraničí.

Dále považuji za přínosné prozkoumávání termínu „abstraktní umění“ a jeho dobových konotací. Co se vše chápalo jako abstraktní umění? Co vše jde pod tento termín zařadit? Je pozitivní, že sama autorka s tímto termínem nezachází dogmaticky, ale spíše volněji.

Další přínos spatřuji v podrobném prozkoumání a analýze dobových kritických textů a snaze o jejich interpretaci (především v textech Karla Teigehe a Františka Kovárny).

IV. Dotazy k obhajobě

Vzhledem k tomu, že se věnuji více architektuře a z ní vycházejícím oborům mne napadly tyto dotazy:

- 1) Jak si vysvětlujete tu propast mezi vnímáním a přijímáním abstraktního volného umění (malba, sochařství atd.) a architekturou s průmyslovým výtvarnictvím (např. typografie, sklo, textil atd.)? Nemyslím si, že by funkcionalistická architektura na tom byla u neodborné veřejnosti lépe, ale přece jen byla vnímána pozitivněji, než volné abstraktní umění.
- 2) Mohla tato nechuť k abstraktnímu umění u kritiků souviset nějak i s tradicí nebo s jazykem?
- 3) Jak vnímáte současnou kritiku některých teoretiků a historiků, kteří tvrdí, že by se na uměleckoprůmyslových a architektonických školách mělo konečně ustoupit od navrhování v duchu modernismu – tzn. směřování k abstrakci?

V. Závěr

Práce představuje hodnotný příspěvek ke studiu historie a reflexe abstraktního umění v Československu. Jistě by bylo přínosné disertační práci (po redakčních úpravách) publikovat. Předložená disertační práce **splňuje** požadavky kladené na disertační práci, a proto ji **doporučuji** k obhajobě a předběžně ji klasifikuji: **prospěla**.

12. 7. 2021

Mgr. Markéta Svobodová, Ph.D.
Ústav dějin umění Akademie věd ČR